Romulus Brâncoveanu

Moduri de viață și practici culturale în epoca digitală

Sandu Frunză, profesorul și filosoful, dar și poetul, după cum se vede din volumul de versuri „Iubirea ca un vis frumos dăruit unei clipe", pe care l-a publicat anul trecut, a făcut din cariera sa un drum interesant de la filosofia religiei și filosofia comunicării la etică aplicată și consiliere filosofică, într-o încercare de a apropia teme dintotdeauna ale gândirii filosofice de aspecte provocatoare ale vieții de astăzi. În dorința sa de a răspunde nevoilor de orientare a indivizilor în lumea cotidiană cu ajutorul culturii înalte, el gestionează chiar și un „cabinet de practici filosofice și consultanță filosofică online".

Ultima sa carte, „ Căutarea autenticității în era digitală: eseuri despre poezie, filosofie și spiritualitate", București, Eikon, 2023, este reprezentativă pentru încercările sale, vizibile și în „Filosofie și pandemie" (2022), de a adăuga filosofiei profesate după tipic academic accente noi, rezultate din proximitatea dezbaterii publice de idei. Nimic nu pare mai provocator ca abordarea unei teme clasice a gândirii filosofice, tema autenticității, într-o eră în care reproducerea organică și mecanică, în forme materiale, este dată la o parte de digitalizare și virtualizare, de confabulațiile ce anulează nu doar ceea este autentic, original și marile narațiuni, așa cum presupunea postmodernismul, ci și narativitatea, discursul, ca mijloc de configurare a lumii externe și interioare a omului! Într-o cultură în care imaginea a luat, poate pentru totdeauna, locul cuvântului, virtualul și hologramele anulează treptat forța originalului și unicității, ignorând parcă și posibilitatea oglindirii realității. Trăim într-un univers în care oglindirea, reflectarea, subiectivitatea nu mai sunt posibile, în care realul se contopește cu lumea ecranelor, iar eul se prezintă sieși doar ca un selfie repetat. Nu oglinzile sunt abominabile, pentru că ne reproduc, cum spunea Borges, ci ecranele de toate felurile, care ne multiplică până la pierderea oricărei realități și a identității. E o lume în care credința că suntem, de fapt, personaje dintr-un joc pe calculator, creat și jucat de cine știe cum și de cine știe cine sau ce, adună argumente consistente. Ce mai înseamnă să fii tu însuți, într-o asemenea lume? Cine îți arată sau cum poți căuta și găsi calea sau căile către propria ta ființă? „Colonizării tehnologice a unor părți semnificative ale vieții noastre" (p.11), consideră Sandu Frunză, îi corespunde nu doar mișcare de intruziune în viața noastră privată, ci transformarea acesteia într-un fenomen public. Nimic nu mai rămâne privat și pentru sine. În preajma noilor tehnologii, viața indivizilor se desfășoară în vitrină, aceștia ridicând vălurile de pe viața lor mai larg decât au fost trase vreodată perdelele camerelor de la stradă de spiritul protestant al Nordului. Nemaiexistând nimic al tău, totul petrecându-se la vedere în pieţele publice ale social media, autenticitatea propriei ființe pare să fie la rândul ei un construct social, iar căile realizării sale o tehnică ce nu mai distinge între ceea ce este material curat sau, la rândul său, product tehnologic. Ar trebui să existe săli de fitness nu doar pentru întreținere fizică, ci și pentru întreținerea etică și exersarea autenticității. În acest context, pentru Sandu Frunză, poezia, filosofia și religiosul reprezintă un fel de *cardio* necesar oricăruia dintre noi, dacă dorim să ne păstrăm autenticitatea propriei ființe în această epocă: „ ...avem nevoie în viața noastră de atâta poezie, spiritualitate și filosofie câtă tehnologie pătrunde, mai mult sau mai puțin cu încredințarea noastră. Abia când va resimți prezența cu deasupra de măsură a inserțiilor tehnologiei în viața sa, omul erei digitale se va simți presat să se regîndească pe sine în termenii umanității sale. Căutarea autenticității va căpăta una dintre formele cele mai la îndemînă pe care le are fiecare ființă umană: reîntoarcerea la temele și preocupările ființei însuflețite de fiorul umanității sale." (p.11) Din acest punct de vedere, cartea lui Sandu Frunză s-ar fi putut intitula asemenea unuia dintre eseurile ce le conține - „Condiția umană și sacrul în epoca digitală".

Presupoziția ce subîntinde metodologic și teoretic eșafodajul ideatic al opiniilor lui Sandu Frunză este aceea că sacrul, religiosul reprezintă nu doar o permanență, ci și o inevitabilă, necesară, inconturnabilă trăsătură a culturii și condiției umane. Poezia ca practică existențială, mitul înțeles din perspectiva experienței digitale, tehnicile meditative ce angajează corpul, comunicarea iubirii în societatea de consum, dar și noile filosofii ale succesului și managementului fac parte, din perspectivă lui Sandu Frunză, din orizontul comun al preocupărilor filosofiei de astăzi. Într-un context academic, aș avea, poate, ceva de obiectat unor asemenea continuități. Obiecțiile ar fi însă mai degrabă didactice, decât științifice, deoarece *filosofia ca practică* sau disciplină cuprinzătoare, așa cum o consideră Sandu Frunză, își poate exercita suveranitatea conceptuală și în acest mod, amestecând și amestecându-se în toate, cu scopul de a salva ce se mai poate salva din gândirea filosofică tutelară, în sens clasic, într-o epocă de ruptură în care istoria, arheologia ideilor nu mai au vreo însemnătate. Nu ar fi vorba, așadar, de un abuz al apelului la filosofie și la vocabularul acesteia în situații incompatibile cu spiritul ei, ci de o tatonare a ceea ce ar putea să însemne în continuare, în epoca digitală, filosofia, poezia și religia.

Filosofia și poezia, potrivit lui Sandu Frunză, nu mai influențează, aproape în niciun fel, modul de viață al omului actual (p.26). Mai degrabă religia ar putea reprezenta acest factor de puternică influență, religiozității rămânându-i să moștenească poeticul și filosoficul. Sandu Frunză pare să facă o distincție între *modul de viață în general*, ca o formă în care se întâmplă, se desfășoară viața socială, *modul de viață ca o asumare individuală*, subliniere, intensificare a unei anumite dimensiuni a experienței umane în felul în care cineva înțelege să-și ducă viața, și *practica poetică, științifică, filosofică, religioasă* etc., în care elemente, de fapt tehnice, ale unei experiențe și raportări specifice la lume sunt instrumentalizate din perspectiva unor obiective etice, cum ar fi o viață mai bună, mai responsabilă, mai autentică, mai împlinită ș.a.m.d., iar, dacă mă gândesc la chestiunile legate de management și succes social, o viață mai conformă, dacă vreți, cu cerințele organizațiilor și ale pieței economice. De asemenea, dacă interpretarea mea e corectă, el sugerează, sprijinindu-se pe o bibliografie fastidioasă ce nu ignoră nume românești cu pretenții sau mai fără pretenții în filosofie, că poezia, filosofia, ilustrele sentimente ale iubirii, poate chiar și religia vor rămâne în era digitală niște simple practici la îndemâna tuturor, fără semnificația înalt culturală pe care le-o acordăm noi astăzi, sau le-o acordam, mai bine zis. Poezia, filosofia, religia nu vor mai constitui intensificări ale unei experiențe comune a tuturor oamenilor, moduri ale cunoașterii și existenței, cum le-am putea conceptualiza pe urmele lui Michael Oakeshott, adică moduri prin care unii dintre noi ajung să intensifice, să specializeze și să confere autonomie valorică raporturile generale cu lumea ale speciei umane, ci practici, sume de tehnici, de instrumente care pot fi împărtășite la un moment dat de orice individ și utilizate în scopuri străine de esența lor. Nu mai *scriem poezie* pentru a ne exprima trăirile, autentice, ci *practicăm poezia* pentru a experimenta trăiri care ni se par interesante, pe care dorim să le consumăm pur și simplu sau, într-un ton ceva mai nobil, pentru a atinge ținte etice, sociale, comerciale, ale noastre, ale grupului din care facem sau ne dorim să facem parte etc. Cititorul, la rândul său, dacă va mai rămâne vreunul în această lume a practicilor în care vom scrie cu toții poezie, vom practica artele și filosofia, vom oficia textele sacre, cititorul acela nu va mai citi poezie pentru a pătrunde într-o lume a ideilor și a sentimentelor, pentru a se forma, pentru simplă plăcere estetică și retrăire, ci o va consuma ca pe o masă bună, ca pe un vin bun, ca pe un produs ce răspunde sau nu nevoilor sale de consum, fie el și existențial, sau, de exemplu, pentru a se recalifica, ca parte a trainingului profesional sau de altă natură. Probabil că așa vor sta lucrurile, sau deja au ajuns să stea astfel, poezia și filosofia pierzându-și nu doar autonomia estetică și valorică, ci și autenticitatea ca mod de cunoaștere și experimentare a lumii.

Sandu Frunză este un optimist, însă. El crede că lucrurile au stat dintotdeauna, cumva, la fel, și că filosofia, literatura, artele, religiosul, chiar dacă astăzi par să-și fi pierdut autonomia valorică și sensul presupus originar, se perpetuează într-o manieră ce poate conduce la autenticitate chiar și în forma simplelor practici. În rețele digitale, argumentează el, discutând relația între sacru, arhaicitate și digitalizare, centralitatea omului se menține măcar ca auto-situare (p. 54). Centralitatea în sine poartă cu ea dimensiunea sacralității, deoarece acest „...model al centrului funcționează mereu aici și pretutindeni unde autenticitatea este revendicată, unde realitatea este regăsită." (p. 54). Nu împărtășesc acest optimism. Desprinderea sau ruptura sau pierderea originilor în vremurile pe care le trăim este una cum nu s-a mai petrecut până acum și care s-ar putea să-l conducă pe omul zilelor viitoare nu doar la ruperea de originile culturale ale civilizației în ansamblu, ci și de lanțul evolutiv, biologic și cultural, care l-a adus până aici. Atâta vrem cât zaua acestui lanț nu s-a rupt de tot, mai putem încă să ne rugăm! Ce va fi însă după aceea?

Cartea lui Sandu Frunză, apărută de curând, este nu doar una informativă, din care putem învăța câte ceva despre modul în care putem să discutăm despre filosofie, religie, poezie și arte în epoca digitală, dar și una plină de abordări surprinzătoare, de observații și teze bazate pe o bibliografie extinsă, de reflecție sensibilă, inteligentă și provocatoare, autentică, asupra stării culturii și societății de astăzi. O valoroasă contribuție academică și la discuția publică de idei.

Poezia ca practică existențială, mitul înțeles din perspectiva experienței digitale, tehnicile meditative ce angajează corpul, comunicarea iubirii în societatea de consum, dar și noile filosofii ale succesului și managementului fac parte, din perspectivă lui Sandu Frunză, din orizontul comun al preocupărilor filosofiei de astăzi.

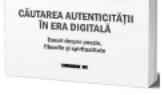

poesis

ARGEȘ

Revistă de cultură fondată în 1966 ● Serie nouă
■ Anul XXIV (LVIII) ■ Nr. 4 (502) ■ Aprilie 2024 ■ 5 lei ■

Editori:
Consiliul Local Pitești
Primăria Municipiului Pitești
Centrul Cultural Pitești

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

KITAGAWA UTAMARO